

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institvtionvm// Ad Vniversvm// Ivs Pontificivm, Sive//
Canonicvm, Libri Qvatvor**

Lancellotti, Giovanni Paolo

Basileae, 1566

Libri Qvarti,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61756](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61756)

INSTITUTIONVM IVRIS
CANONICI LIBER
QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBUS,
denuntiationibus,
& Inquisitionibus,

TITVLVS I.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et, instituuntur per Accusationem, Denuntiationem, & Inquisitionem: Et, Accusationem inscriptio, denuntiatione charitativa monitio præcedere debet. h. d.

Criminalia Iudicia nihil ferme simile habent cum ceteris Iudicijs, de quibus proxime locuti sumus: magnaue diuersitas eorū est, & in instituendis, & in exercendis. Instituuntur aut̄ aut per Accusationem, aut per Denuntiationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni præcedente inscriptione^a per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem deferitur. Per Denuntiationem, vt cum nulla præcedente inscriptione, sed tantum charitativa monitione ad Iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modū Accusationis, crimen obijcitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum Denuntiationis: quoniam ad depositionem instituitur ac-

can. qui crimen. 2. q. 8. & cap. super his. in prin. extra. cod.

cusatio, sed ad correctionem esse denunciatio facienda.

Accusator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam pœnam^b debet incurrere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians verò licet ad talionem non teneatur, si tamen^c in probatione deficiat, donec suam purgauerit innocentiam, ab officio & beneficio suspendendus erit: vt ceteri simili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facile non prosiliant.

Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d.

Per Inquisitionem Criminale Iudiciū instituitur, cum præcedente diffamatione^d, ac quasi denunciante fama, de crimine Iudex inquirat. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio: vt sicut, ad accusationem legitima præcedere debet inscriptio: & denunciacione charitativa monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio^e præcedere debeat.

b can. qui non probare. 2. q. 3. et can. qui crimen. 2. q. 8.

c cap. 2. extra. de calumni.

d cap. qualiter. & quando. el. 2. extra. cod.

e cap. 2. extra. cod.

f cap. inquisitionis. & tertie. uers. ad hanc. extra. cc.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætectu reuocare, quòd non præcesserit fama inquisitione. hoc dicit.

a cap. 1. eo. tit. in 6.

Si quis^a tamen, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina còfessus fuerit, frustra postmodum eo prætectu confessio nem suam impugnare contendet, quòd super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. hoc dicit.

b cap. sui. eo. tit. in 6.

Idem etiam erit^b, si is, cui còtra te commissa super certis criminibus fuerit inquisitio, te præsente, nec quicquam super hoc excipiente, infamiae inquisitione omiſsa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quòd non fuit de infamia primitus inquisitum, vltèrius impugnare poteris.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h. d.

Accidit autem interdum, vt alicui nec accusando, nec denūciando, nec inquirendo, sed excipiēdo crimen opponatur, vt putà^c, cùm quid obijcitur, vt quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo ca-

c capit. super his. §. cùm autem. extr. eod. tit.

su non erit inscriptio necessaria.

Non est necessaria inscriptio, si crimē obijciatur. ut quis ab officij. uel beneficij assecutione excludatur, quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

Sed^d an, si propterea crimen opponatur, vt quis à promotione officij, vel beneficij assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obijciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo, pbatum promouēdum quidem impedit, non tamen iam promotum deijcit. Post confirmationem verò, cùm scilicet ordinādus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento deijcit, ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium iudicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

d cap. super his. §. cùm autem. extr. eod. tit.

DE DVPLICI purgatione, TITVLVS II.

Quid sit purgatio. & quomplex. Et quòd vulgaris purgatio est penitus improbata. hoc dicit.

Contingit etiam interdum, vt licet aduersus criminofum, nec accusator consistat, neque testibus, aut propria fit

fit confessione conuictas, ita ta-
men alicuius criminis, vel ma-
culæ publica laborat infamia,
quod super manifesta ferè nota
eidem purgatio fit indicenda.
Est autem purgatio, demonstra-
tio innocentia super obiecto
crimine. Purgationis duæ sunt
species ^a, Vulgaris scilicet, &
Canonica. Vulgaris purgatio
est, quam vulgus, vel invenit,
vel sequitur: vt, cum aquæ fri-
gidæ, vel candentis ferri ^b, vel
lingularis certaminis quis subit
iudicium: quæ, cum Deus in ea
tentari videatur, meritò iussa
est sacris Canonibus exulare:
licet enim quosdam singulare
certamen iniuisse ^c diuina pro-
dat historia, nunquam tamen
vt id pro lege teneatur diuina
sanxit autoritas.

*Quæ sit Canonica purgatio. Et, quales
esse debent compurgatores. h. d.*

Canonica purgatio dicitur,
quæ sacris Canonibus est com-
probata: vt cum ^a de crimine
infamatus, iurat se non esse tali
crimine, vel macula inquinatū,
& certa compurgatorū manus
eundem à crimine immunem,
& verum credere illum iurasse,
ipsa quoq; iureiurādo firmat ^c.
Erunt autem compurgatores ^f
huiusmodi honestatis & opi-
nionis, vt verisimile sit, eos a-
more, vel odio, vel obtentu pe-
cuniæ non deierare: necesse e-
tiam est, vt eius, quem purgare

intendunt, vitam & mores no-
tos habeant.

*Deficiens in purgatione habetur pro con-
uicto. Et super notorio non est indicenda
purgatio. h. d.*

Quicumq; serò in Canonica ^g
purgatione defecerint, perinde
puniendi sunt, atque si de cri-
mine, de quo diffamati fuerint,
legitimè conuicti, vel confessi
fuissent: nisi tamen aliud iu-
dicantis æquitas statuendum
duxerit. Planè super notorio ^h
nulli erit indicenda purgatio,
sed tantū condemnationis pro
mulganda sententia: cum pa-
trati sceleris euidencia, neque
accusatoris clamore indigeat.

*Criminum quædam solum Deum lædunt
quædam etiam homines. h. d.*

Criminum autem quædam
diuinæ maiestatis læsionē con-
tinent: quædam verò & homi-
nibus damnum irrogant. Quæ
Deum principaliter lædunt, hæc
fermè habentur, simonia, hære-
sis, schisma, apostasia, sortilegi-
um, maledicentia, sacrilegium.
Hominibus verò læsionem in-
ferunt, homicidiū, adulterium,
stuprum, rapina, furtum, vsura,
falsum, iniuriæ: de quibus di-
stinctiùs, sed tamen breuiter vi-
deamus.

DE SIMONIA, TITVLVS III.

Quid sit simonia, & unde dicta. h. d.

A

^a glossa rub.
ext. de pur.
vulgari.

^b can. mennā.
2. q. 4. &
per tot. tit.
de purgat.
vulg.

^c can. mono-
machiam.
2. q. 4.

^d cap. quoti-
ens. extr. de
purg. can.
& d. can.
mennam.

^e cap. de testi-
bus. extra.
de purgat.
Canon.

^f cap. cum lex.
ext. de pur.
Canon.

^g d. cap. cum
lex. ubi glo.
& cap. in-
ter sollicitu-
dines. extra
de purgat.
Canon.

^h cap. pen.
extr. d. tit.

*a gloss. 1. in
sum. 1. q. 1.*

Simonia^a nihil aliud est, q̄; studiosa voluntas, siue cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem à Simone mago, qui primus huius detestandi sceleris author fuit.

Simonia aut est simplex conventionalis, aut realis. Et realis subdividitur in realem conventionalem, & realem mentalem. h. d.

Simoniæ duplex est species. Nam aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de dando in posterum tractatus intercesserit, & cōventio. Mentalis est, cum nullum quidem intercesserit factum^b, sed sola prava dantis, aut recipientis mens & intentio concurrat: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cuiuscunque muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur, quidquid homines habent in terra. h. d.

*b gloss. 1. in
sum. 1. q. 1.*

Contrahitur^c autem simonia, nō modò cum pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacite, vel expresse conuentum fuerit: verum etiam cum dans à lingua, vel obsequio recipientis munus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere excutere debeat,

id tunc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non solū pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam aliquam requirit. Et sicut pro manus impositione non debet Episcopus^d, ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce, vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam verò hoc loco accipiemus, quidquid homines habent: hoc enim nomine idè omnia continètur, quia antiqui, quidquid fermè habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodā modo in commercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia. h. d.

Sed^e & tunc quoq; simonia committi dicitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione præmia largitur, quia per electionem pervenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniacè dicitur quis electus, etiamsi quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum. h. d.

Nec distinguemus^f, sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alicuius inter-

*d cap. 1. extra
cod. tit.*

*e extra. com.
2. cod. tit.*

*e cap. nō satis
et cap. sep
extr. co. tit.*

*f cap. nobis sit
it. ex. co. tit.*

uentu

uentu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore dationis, vel promissionis conscius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniace, licet ignoranter, sed bene super asseruatione beneficij simplicis, prœmia tamen resignatione. h. d.

Sed videamus, an post reprobam electionem cum eo super praelatione, ad quam quis sic electus fuerit, possit episcopus dispensare, & constitutum est, non posse: quamvis^a circa eum, qui per simoniacam prauitatem simplex beneficium recipit, post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur.

a cap. pen. ex. de electio.

Datum in dispendium eligendi, uel illo etiam reclamante, non facit electionem simoniacam. h. d.

b cap. nobis fuit. extr. eod. titul.

Planè si constet eos, qui quid dederint, vel promiserint^b, & per fraudem in dispendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modò ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, secuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contingeret, quòd factum infidias inimico parantis innocenti damnosum existeret, et vir malus de fraude sua commodum reportaret.

Simoniace ordinans cum suo ordinato Clerico mediator est deponendus, laicus uero mediator excommunicatur. h. d.

Ac veluti varijs modis simoniaca labes committitur, sic etiam varijs pœnis simoniacos percelli, admonedi sumus. Nã si quis, ut ordinetur, pecuniam Episcopo obtulerit^c, & qui rursus ipsi lucri commodo sancti Spiritus gratiam vendere^d tentauerit, amissionis proprii gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est, à dignitate, quam pecunijs acquisiuit, erit profusus alienus. Si quis verò^e tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, siquidè Clericus, erit à proprio gradu deiciendus: si verò Laicus, anathematizandus erit.

c can. si quis. 1. q. 1.

d can. quando Episcopus. §. quòd se aliter. 2. q. 1. distinctio.

e cano. si quis episcopus. 1. q. 1.

Ordinatus à simoniaco non simoniace, & simoniace non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat violentia, sed simoniaci simoniace ordinati, vel ordinatores existunt. Cæterum si quis à simoniaco quidem, non tamen simoniace, ordinem susceperit, aut simoniace non simoniacus ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia substinendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

A 2

Beneficium consecutus simoniace per accusationem convictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem uero priuatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitentiam in suo ordine permittitur ministrare. h. d.

a. cap. dilectus.
ubi etiã glo.
in uer. amos.
eos. eod. tit.
extra.

Quòd^a si non ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia cōsecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis convictus fuerit. Primo enim casu non solùm Ecclesia priuandus, verùm etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus erit: posteriore uero, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pœnitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari. h. d.

b. sicut tuus.
§. qu. unus.
extra. eod.

Quinimmo^b qui paruuli parentu cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, ob paternum factum non modò à sacris ordinibus non sunt remouendi: verùm etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonicè in eisdem uiuere uoluerint, pro magna misericordia substineri poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principali. h. d.

Nec obijciat quis, non consecrationes emisse se, sed quæ ex consecratione proueniant. Nam sicut anima sine corpore

corporaliter uiuere non potest, sic corporalis ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorū alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. h. d.

Huius autem criminis tanta est labes, ut etiam serui aduersus dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem. Item omnis peccator missam celebrare potest, præter quàm simoniacus: quem adeo quilibet, ut ab ordine malè accepto remoueatur, accusare potest, ut nec meretrix excludatur.

c. cap. tonla.
ext. eod. tit.

Oblatum sponte, uel datum gratia redimendæ molestiæ super iure quæsito indebitè illatæ non inducit simoniam. h. d.

Sciendum tamen est, non datione qualibet, aut receptione simoniam contrahi: nam siquid sponte, purè^d, sine pacto, & conuentione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatu, id sine scrupulo simoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, siquid non sponte quis dederit, sed ut indebitè illatam molestationem super quæsito iure redimat, dare coactus fuerit.

d. cap. tua nos.
§. si uerò.
ext. eod. tit.

Puriuntur

Puniuntur praelati committentes vices suas sub annuo censu. h. d.

Demum sciendum est tam Lateranensi, quam Turonensi Concilio statuentem Canonice districtioni praelatos eos subiacere, qui vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedunt: quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur.

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h. d.

Pro docendi quoque licentia concedenda nullus cuiuscumque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, et qui secus fecerit, ab Ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, ut in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

DE HÆRETICIS, ET Schismaticis, & apostatis,

TITVLVS IIII.

Qui sunt hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

Hæretici sunt, qui vanæ gloriæ principatusque sui causâ falsas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici

sunt, qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam videatur esse diuersitas, nullum tamé est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, ut ab Ecclesiâ rectè recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

Utrumque verò crimen atrocissimis pœnis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam schismaticos excommunicationis sententia Canones insectantur: & si nec sic respuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiâ, si necesse fuerit, brachij secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Hæretici, nisi hæresim abiurauerint, omni Ecclesiastica prærogatiua nudati, traduntur seculari curiæ puniendi. h. d.

In hæresi autem deprehensi, præter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prærogatiua spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquentur ar-

A 3

a cap. 1. 2. & seq. extr. ne praela. vic. suas.

b cap. 1. 2. & per totum titul. extr. de magis.

c cap. 1. et per totum titul. de schism. in 6.

d cap. ad abolendam. & cap. excommunicamus. h. 1. ext. co. tit. de hære.

bitrio potestatis, animaduersione debita puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholice vnitate recurrere, & errorem suum publice abiurare, & congruam satisfactione exhibere consenserint. Laici vero, nisi (provt dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquuntur, debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi.

Bona hæreticorum post litem sententiam confiscantur. h. d.

cap. cdm secundum. co. tit. in 6.

Bona quoque^a damnatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs adempta, confiscata intelliguntur: aut si Clerici fuerint, Ecclesijs, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda nõ erit, ante quam super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h. d.

cap. decreuit. de hæreticis. in 6.

Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, vxorum Catholicarum dotes^b confiscari non debent, nisi forte cum viris matrimonia contraxerint, quos hæreticos esse sciebant,

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscantur. h. d.

Post mortem^c quoque ob sceleris immanitatem hæreticos pœna prosequitur: ideoque & si criminoso viuento nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumultantes eos excommunicantur, nec antè absoluntur, quam proprijs manibus exhumauerint. h. d.

Ecclesiastica^d quoque sepultura usque adeo carere debent, vt si qui eosdem credentes aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiaceere debeant, nec antea absolutionis mereantur beneficium, quam proprijs manibus huiusmodi corpora extument & projiciant: locus autem ille perpetuo carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primum non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. h. d.

Sed^e & eorundem filij ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi nõ erunt: quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam verò usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones reis læsæ maiestatis

capite

cap. accusatus. 5. pen. co. tit. in 6.

cap. 2. in pr. co. tit. in 6.

cap. statutu. co. tit. in 6.

capite punitis, & bonis confiscatis eorum. filijs vita solummodò ex misericordia conseruetur, quantò magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? cum longè sit grauius, æternam, quàm temporalem lædere Maiestatem. Hoc^a tamen intelligendum est de filijs & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ vnitati reincorporatos esse constiterit.

Qui reciperunt pœnitentiam Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abiurationem uerò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur Curie seculari: eis tamen non negatur Sacramentum pœnitentiæ. h. d.

Sed videamus, qui, & quando incorporari debeant: & constet eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptauerint, eamque vel perfecerint, vel humiliter profecutioni eius insistant, recipiendos esse. Idè iuris est, si pœnitentiæ nec peracta sit, nec imposta, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati fuerint. Quòd si qui post^b abiurationem erroris, vel postquam se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine vlla penitus audiētia

relinquendi erunt, licet si postmodum pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita Sacramenta pœnitentiæ et Euchariستيæ deneganda.

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

Relapsi autem intelligendi sunt, non solum ij, quorum ante abiurationem crimen plene probatum fuerit, verum etiam^c ij, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti semel hæresim in iudicio abiurauerint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Planè si ex modica & leui suspitione semel quis abiurauerit, reincidens, quamquam ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.

Is verò^d, qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in vno fidei articulo, seu Ecclesiæ Sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abiurauit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, vt relapsus in hæresim, iudicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione inforduerint, condemnantur tanquam hæretici. h. d.

*a d. cap. status
tum. 9. hoc.*

*c cap. accusatus.
in prin.
eo. tit. in 6.*

*d d. cap. accusatus.
9. 1.
eo. tit. in 6.*

*b cap. super
eo. cod. tit.
in 6.*

a cap. cū con-
tunacia.
cod. tit.
in 6.

Qui^a verò inuēti fuerint sola suspicione notabiles, ob eam quantumvis vehementem de tam graui crimine condemnan di non erunt, sed nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio sese ferendos exponunt, & vsque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione perstiterint, velut hæretici condemnabuntur.

Plura specialiter inducta sunt in causa hæreticorum, & processu contra eos. h. d.

b in 6. &
Clem.

Plura^b quoque ad hoc atrocissimum crimē vindicandum specialiter & præter ordinarias Iuris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum instituentium, & testium depositiones, & carcerum custodiam, et immurationis pœnam: quàm etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, vt clarè ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, & qua pœna puniantur apostatæ. h. d.

Et hæc est tertia pars principalis huius Tituli.

Apostatæ sunt, qui à statu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerariè recedunt. Apostasiæ^c triplex est species: alia enim est perfidiæ, alia inobedienciæ,

c glos. 1. ca. 1.
extra de apostatæ.

alia irregularitatis. Apostasia perfidiæ est, cum qui à fide recedunt: vtputà, cum Christiani effecti in Christi fide præuarcantur^d, et ad Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se cōuertunt. Apostasia inobedienciæ est^e, cum quis præceptum superioris sui sponte transgreditur; siue patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apostasia est, cum quis ab ordine suo^f, siue assumptæ religionis recedit. Apostatas autè sacri Canones tam inter infames^g deputat, quàm etiam excommunicationis & aliarum pœnarum vinculis innotandos esse præcipiunt.

d cau. non potest. 2. q. 7.
e cap. 2. et ca. illud. extra. de maior. et obedi.

f can. fin. dist. 50. & cap. 1. extra. de apostatæ.
g can. infames. 6. q. 1. gloss. in cap. 1. de tempo. ordi. in 6.

DE SORTILEGIS, maledicis, & sacrilegis,

TITVLVS V.

Inquisitor hæreticæ prauitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expressè contineat hæresim. h. d.

Sciendum est hæreticæ pestis Inquisitores de diuinationibus & sortilegijs, nisi hæresim saperent manifestè, sese introumittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquere, cum negotium fidei, quod summè priuilegiatum esse conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui

Qui sint sortilegi. & quod ab Ecclesia sunt omnino eijcendi. h. d.

cap. 1. 26.
q. 1.

ext. de sortileg. & 26.
q. 1. 2. 3. 4.
& 5.

Sunt autem ^a sortilegi, qui prætextu religionis per qualdam sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunq; scripturarum inspectione facta, futura promittunt. Ariolorū ^b igitur, aruspicum, Incantatorū, & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate dæmonum atque hominum quasi pacta infidelis & dolosæ amicitia constituta, penitus sunt ab Ecclesia eliminanda, & superstitiosi artifices, nisi per pœnitentiam respiscant, perpetuo anathemate feriendi: & si Clerici sint, degradandi.

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h. d.

cap. 2. extr.
de maledic.

Diuersa est pœna maledicorum: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publicè relaxare ausus fuerit, pœnæ, iuxta Gregorianæ constitutionis tenorē, subdendus erit: quam si recipere, & pœnitentiam peragere recusauerit, & Ecclesiæ eidem interdiceretur ingressus, & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi uarijs pœnis puniuntur. h. d.

Similibus, interdumque acrioribus videntur pœnis, qui

in sacrilegij crimen incidunt, & Ecclesias incendere & violare minimè verentur: nam pro modo sceleris admisi, facinorisq; perpetrati, nisi plenè satisfecerint, aut de satisfaciendo plenà securitatem exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium sacrilego penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis animaduersione coërcetur: aliquando etiam pecuniaria pœna mulcabitur.

Consentientes sacrilegis. & sacerdotes ipsi pœnitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, uel ab eis eleëmofynas recipientes, pari pœna cum eis puniuntur. h. d.

Nec solùm talibus pœnis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam cōsentientes eis. Presbyteri quoque, vel Clerici, qui in vita, vel mortè sacrilegis pœnitentias dare, aut sepulturæ interesse, vel eorum eleëmofynas accipere ausi fuerint, siue rapinæ participes inuēti fuerint, Ecclesiastico beneficio priuati ordinis sui damnum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium cōmittitur tam intūtu rerum, quàm personarum. Et, qualiter intūtu rerum.

Sacrilegium autem admitti dicitur tam ratione rerum, quàm personarum. Rerum ^d,

B

^d can. quisquīs.
§. sacrilegium. 17. q.
4.

vt cū quis sacrū de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro aufert. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, ad huc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cū quis Clericum percutit: uel cū Moniali rem habet h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cū quis in Clericum, vel Monachū violentas & impias manus^a iniicit: uel cū personæ Deo dicatæ per cōitum appetuntur: de quibus infra suo loco latius dicitur sumus.

cap. si quis contumax. §. sacrilegium. 17. q. 4.

DE FVRTIS, TITVLVS VI.

Furti nomine omnis illicita usurpatione continetur, & fures promoueri non possunt, imo promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles, debent excommunicari. & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortē sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnis illicita usurpatione alienæ rei concluditur: sed nunc de ijs tantum agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, verum etiam Canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoueri, nisi secundum ea, quæ supra primo libro diximus, & promoti

ab iisdem deiici, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si^b, dū^b furum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furorum sunt confesij.

Sed hæc de illis intelligere nos oportet, quæ nulla necessitate adacti furtum commiserunt. Ceterum si quis propter necessitatem^c, cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longè mitiori pœna puniendus erit. Nec fures solum supra dictis pœnis tenentur, sed ij quoque^d, qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furorum confesij fures quærentibus possessoribus non indicant.

DE VSVRIS, TITVLVS VII.

Vsura quid sit, & unde dicta, & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit. h. d.

Vsura est, quicquid ultra sortem mutuata percipitur: dicta ab usu, quia scilicet pro usu pecuniæ recipitur. Unde^e & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expen-

cap. 2. extra. cod.

cap. si quis propter extra. cod.

cap. qui cum fure. cod. tit. extra.

cap. 1. 2. & cap. con. p. stus extra. cod. tit.

expēsis de fructibus iam pceperit, si eandē debitori restituere recuset, & perceptos fructus in fortē cōputare, procul dubio vsurarum committitur crimen.

Pœna vsurariorum sunt, Infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiasticæ sepulturæ amissio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis sacri Canones vsurarios insequuntur: nam præter inuictam infamiam, nec ad * Christianā, nec ad communionem^a admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si Clerici fuerint^b, tam officij, quàm beneficij Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub pœnis Gregoriana^c constitutione comprehēsis, manifestis Vsurijs, aut locabit domus, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

Licet quis de usuris satisfieri mandet per hæredem, non tamen est tradendus Ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum, et contra faciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta vsurariorum non ualent. h. d.

a cap. 2. eod. tit. in 6. Et id adeo obtinet, ut^d etiam si morituri in vltima voluntate de vsuris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandauerint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorē satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeāt. Quicumque verò manifestos Vsurarios contra prædictæ sanctionis

formam tumulare ausi fuerint, pœna Lateranensis concilij cōtra vsurarios promulgatæ subiiciendi erūt. Testamētā^e quoq; ab eisdem facta, aliter quàm secundum dictæ Constitutionis formam non valebunt, sed ipso Iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum, & si non sint, quibus restitui possint usuræ, erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excuset à restitutione. h. d.

Nec quicquam^f proficiet, q; quis pro captiuis redimendis, vel eleëmofynis dādis sese vsuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum vsurario dispensari poterit, cum pro vita alterius nec mentiri^g quidem, nedum rapere liceat. Planè^h si nec ij, à quibus quis vsuras extorsit, nec illorum sint hæredes superstites, non solum pauperibus vsurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit: nisi eum nota paupertas euidenter excuset.

Non solum fœneratores, sed etiam illorum hæredes debent vsuras restituere, nulla obstate appellatione. h. d.

Nec is tantum Ecclesiastica districtione extortas vsuras restituere cogendus erit, q; fœneratus est, verum etiamⁱ filij, & quicumque extranei hæredes, qui omnes super vsuris conuerti nullius appellationis remedio restitutionem subterfuge-

e d. cap. 2. in fin.

f ca. super eo ubi gloss. extra. eod.

g can. ne quis. 22. q. 2. *h* cap. cum tu. extra. eod. tit.

i cap. tua nos. extra. co. tit.

re permittendi erunt.

Iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicatiouis, tam ne usuras exigat, quàm ut exactas restituat, non obstante iuramento præstato de non repetendis usuris. hoc dicit.

Sed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam reperendis fœneratori iurauerit^a, adhuc Iudex usurarios per cœsuram Ecclesiasticam cōpellere poterit, tam vt ab eorum desistant exactione, & iuramentum remittant, quàm etiam, vt exactas restituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reparare.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis, aliàs excommunicantur modo quo possunt. h. d.

Iudæi^b quoque, si à Christianis quocunque prætextu graues immoderatæve usuras extorserint, & per seculares principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato grauamine competenter satisfecerint, ab vniuersis Christi fidelibus tã in mercimonijs, quàm in alijs per excommunicationis sententiã eis omnimoda cōmunio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h. d.

Sunt tamen casus, in quibus aliquid vltra sortem absque vitio usurarũ licitè recipitur: vt-

putà, si Clericus Ecclesiasticum beneficium aliter sedimere nõ valens, prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hïc in sortem fructus tenebitur computare. Idem, si terra non sit beneficij alicuius Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus Iure dominij directi pertinere noscatur. Idem^c, si possessiones pro non numerata dote genero à focero pignori obligatæ fuerint: cùm enim frequenter dotis fructus nõ sufficiant ad onera matrimonij supportada, pignoratãrũ possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est usurarius rem emens minus iusto pretio, si tunc uerisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus uel minus est res ualitura, uel aliter dubius euentus usurarum suspicionem remouet. h. d.

Ille^d quoque, qui dat decem solidos, vt alio tempore totidẽ sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, ex hoc usurarius censi nõ debet: quia licet tũc plus valeant, vtrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, uerisimiliter dubitatur.

Usurarius est, qui à debitore recipit aliquid vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. hoc dicit.

Aliud tamen Iuris est, si quis nauiganti^e, vel ad nũdinas eunti certã pecuniæ quantitã tuatur,

a cap. tua dudum. extra. eod.

b cap. post miserabilem. cū seq. extra. eod. tit.

c cap. salubriter. extra. co.

d cap. si. S. N. le. extra. eod. tit.

e cap. fin. in prin. extra. eod.

tuatur, & ex eo, quòd in se mutans periculù suscipit, aliquid vltra fortem vt recipiat, conuenit: nam hic vsurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIIS,
& alijs coniunctionibus
illicitis,

TITVLVS VIII.

Adulterij appellatio est generalis: proprie tamen in nuptiam committitur, & quæ sit adulterij pœna. h. d.

Adulterij generalis est appellatio: cõtinet enim non modò alieni thori^a violationem, sed omnem propè illicitam fornicationem. Propriè tamen adulterium in nuptiam committitur. Pœna^b in laico, excommunicatio: in Clerico, depositio: vel in vtroque, certæ pœnitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incestus, Sodomie, et rei habitæ cum brutis. h. d.

Eadem vel etiam pro Iudicis arbitrio maior, aut minor, eos manet pœna, qui incestum cõmiserunt: vtputà, cum qui contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel alijs eiusmodi personis impudicè adhærent: aut si cum illa, quã quis de sacro fonte susceperit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inuingeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto

naturali vsu contra naturã^c more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiserit.

Quæ pœna sit stuprantis mulierem & honestè uiuentem, & uirginem deflorantis. hoc dicit.

Quòd si quis stuprum admitterit, multum intererit, vtrum cum muliere honestè uiuente rem habuerit, an uirginem deflorauerit. Primo enim casu stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniaria etiam pœna coërcendus erit: posteriore verò^d dotata uirgine eandem patre cõsentiente habebit uxorem: si verò pater uirginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modù dotis, quã uirgines accipere consueuerunt. Quòd si consentiente patre stuprator ipse corruptam uirginẽ in uxorem ducere renuerit, corporaliter castigatus excommunicatusq; in monasterium ad agenda pœnitentiã retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsun redimendi. h. d.

Maior^e legum seueritas raptos cohibet: nam præter secularium sanctionũ pœnas, anathemate cum suis adiutoribus

cap. clerici. extr. de excess. præla.

d cap. 1. & seq. ext. co. tit.

e can. 1. 36. q. 2.

feriri, aut si Clerici sint, proprii ordinis & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

a cap. pen. et fin. extr. de raptor.

Raptus^a autem tunc committi dicitur, cum illa, de cuius nuptijs nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi despō fatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in pœnas minimè incidit. Rapta quoque puella legitimè cum rapto matrimonio contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicarum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines^b, vel raperit, vel volentes matrimonio sibi sociare tentauerit, tanquam sacrilegium admittens, pro tanephandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla^c prorsus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

b can. 2. 36. q. 2. cū seq.

c gloss. 1. d. can. 2.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

Demum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ modus, quam etiam alia pœ-

na in Iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus varijs minorem, vel maiorem pœnam statuet.

DE CRIMINE FALSI, TITVLVS IX.

Qui per se, vel per alios literas Papæ falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus, & Clerici officijs & beneficijs priuantur, et degradati traduntur Curie seculari. h. d.

Duersus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamen cæteris acrius Canones insectantur, qui literis Apostolicis falsis vsi fuerint. Taliū enim literarum falsarij^d cū fautoribus & defensoribus suis, anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officijs & beneficijs Ecclesiasticis perpetuò priuabuntur, ita, vt qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticū Iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legitimè punientur.

Qui falsis literis utitur, si Clericus est, officijs & beneficijs priuatur: si laicus, excommunicatur. h. d.

Mitiùs^e cum illis agitur, qui licet his vtantur, tamen ipsi nõ falsificauerunt: si enim Clerici fuerint, officijs & beneficijs Ecclesiasticis spoliandi erūt: si laici,

d cap. ad falsariorum, extra. c. 11.

e d. capit. ad falsariorum. §. qui uerò. ext. eod. tit.

ei, tamdiu excommunicationi subijcientur, quamdiu competenter satisfecerint. In vtrisque tamē malitia grauius, quam negligentia punietur: quod & de his, qui falsas literas impetrāt, obseruabitur.

DE HOMICIDIO,
TITVLVS X.

Assasinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime puni- tur h. d.

Um non ad opera tantum sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia quae operibus accidunt, sint peruestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum verò illud atrocissimum videtur, quod *Assasinium* vulgò nuncupant. Unde non solum assasini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultores & defensores eorum, & qui per eosdem quæquam interfici fecerit, aut mandauerit, dignitatibus, honoribus, officijs, beneficijs, omnibusq; bonis nudatus, excommunicationis & depositionis incurret ipso iure sententiam, & tanquam Christianæ religionis hostis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus erit.

Interficiens per industriam similis est Assa- sino. h. d.

Non absimilis eum tenet pœ-

na, qui licet nò per assasinium, per insidias tamen & industria hominem interfecerit.

Interficiens latronem nò ex necessitate, puni- tur: secus, si ex necessitate. h. d.

Quòd si quis latronem, vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occisione comprehendere potuit, certa aduersus eum statuta pœnitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate iniungenda pœna.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum præcessit. h. d.

Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, utputà, si quis necessario insistens operi, arborem incidere, & aliquis subtus transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec vlla incidentis culpa factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidij pœnis obnoxius nò erit.

Pœnitentià certorum annorum est iniungē- da parentibus opprimentibus filios. h. d.

Alia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cùm enim hos grauius deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis iniungēda pœnitentia.

Filius à patre, vel ab alio, patre sciente, ex- positus, liberatur à patria potestate: & expo- situm suscipiens nullum in eo habet ius. h. d.

cap. 2. extr.
cod. tit.

cap. sepe
cōtingit. 50
distin.

cap. si. extr.
de his quæ fi-
li. distraxe.

cap. 1. eod.
tit. in 6.

cap. 1. extr.
eod. tit.

^a *cap. uni. e-
xtra. de in-
fa n. langu-
& expositi.* Quodsi ^a filius à patre, vel ab alio, patre sciente, fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso à potestate patria liberabitur. Nec tamè propterea, qui expositos suscepit, aliquod in eis ius vindicare poterit.

*Impediens conceptionem, uel abortu procu-
rans, puniatur ut homicida: secus, si id casu fieri
contingat. h. d.*

^b *cap. si ali-
quis. ext. co-
dem tit.* Is ^b quoque, qui vel causa ex-
plendæ libidinis, vel odij medi-
tatione viro aut mulieri aliqd
fecerit, vel potandum dederit,
quo minùs possit generare, vel
concipere, vel nasci soboles, vt
homicida puniendus erit. Quan-
quam aliàs, si conceptus non-
dum viuificatus fuerit, nec vt
abigeretur, quisquam dolo ma-
lo fecerit, qui abortui ^c occasio-
nem tradidit, puniendus non
erit.

^c *cap. sicut ex
literarū. ex-
tra. co.*

*Qui sibi mortem inferunt, habentur simili-
les illis qui impænitentes moriuntur. h. d.*

Novissimè sciendum est pro
his, qui quocunque prætextu
voluntariè ferro, vel veneno,
vel suspendio, vel quolibet mo-
do sibi mortem inferunt, nul-
lam in oblatione faciendam esse
commemorationem, & eccle-
siastica eos debere carere sepul-
tura, non aliter atque illos,
qui pro suis sceleribus
impænitentes
moriun-
tur.

DE INIURIIS, ET damno dato,

TITVLVS XI.

*Inferens iniuriam & damnum, debet dam-
non passo satisfacere, nec illum excusat igno-
rantia. h. d.*

^d *cap. i. ext.
cod. tit.* **M**itius ^d cum his agitur, qui
in pugna, vel rixa aliqùe
lapide, vel pugno percuf-
ferint. Si enim ille mortuus nõ
fuerit, sed in lecto iacuerit, vel
operas exercere fuerit impedi-
tus, qui percusserit, & opera e-
ius, & impensas ^e immodicas re-
stituet. Et generaliter, si culpa ^e
tua datum est damnum, vel in-
iuria irrogata, vel alijs irrogan-
tibus opem tulisti, aut hæc im-
peritia tua, siue negligentia eue-
nerunt, iure te super his satisfacere
oportebit: nec te excusabit
ignorantia, si scire debuisti ex
facto tuo iniuriam verisimiliter
posse contingere, vel iacturam.

*Si tuum animal damnum dabit, potes libe-
rari illud dedendo, nisi sit ferum animal & no-
cere solitum, & non fuerit adhibita debita di-
ligentia. h. d.*

^f *cap. fin. 5.
quod. ext.
cod. tit.* Quodsi ^f animalia tua nocu-
isse proponantur, nihilo minùs
ad satisfactionem teneberis, ni
si ea pro noxa dando damnum
pasis, te ipsum velis liberari:
quod tamè ad liberationem nõ
sufficit, si fera fuissent animalia,
& quæ nocere consueuerant, &
quam debueras, diligentia non
adhibuisti. Diuersum statuitur
in

in eo, qui vt damnus non con-
tingeret, nihil omisit.

*Iniuriæ inferuntur re, uerbis, literis, & pœ-
na est arbitraria. h. d.*

*glos. in utr.
iniuria. cap.
fin. ext. co.* Inferuntur^a autem iniuriæ tri-
bus modis: Re, Verbis, & lite-
ris. Re, vt cum manus inferun-
tur. Verbis, vt cum conuicium
dicitur. Literis, vt cum in alte-
rius vituperatione carmen, aut
famosus libellus conscribitur:
quibus omnibus casibus p qua-
litatibus admisi & atrocitate,
prudens iudex pœnas irroga-
bit.

*Conficiens famosum libellum, & manife-
stans, pari pœna puniuntur. h. d.*

Eo amplius si quis famosum
libellum inuenerit, & non sta-
tim corruerit, vel combusse-
rit, sed eius tenorem dolose ma-
nifestauerit, quasi author, ple-
tendus erit.

DE ECCLESIASTI- cis Censuris,

TITVLVS XII.

*Ponit cõtinuationem præcedentũ, & sub-
sequentium. h. d.*

Postquam tam primo libro
personarũ, quàm secundo re-
rum Ecclesiasticarũ tractatũ
cum his, quę annexa sunt, sum-
matim complexi fuimus, subin-
de ad reliquos venientes, iudi-
ciorũ tam Ciuiliũ, quàm Cri-
minalium materiam & seriẽ ex-
planauimus, delictorum & na-

turã & pœnas breuiter perstrin-
gentes: cum tam ratione contu-
maciæ, quàm etiam aliorũ ex-
cessuum Ecclesiasticis censuris
interdum aliquos innodari va-
rijs locis admonuerimus, sup-
est nunc, vt operi finem impo-
nentes, de ipsis cõsulis fusiũs &
distinctiũs differamus.

*Quid ueniat appellatione censure Eccle-
siasticę, quid sit excommunicatio, quid interd-
ctum, quid suspensio. h. d.*

Ecclesiasticę censurę nuncu-
patio tria regulariter comple-
ctitur: scilicet, Excommunica-
tionis, interdicti, & suspensio-
nis sententiam. Excommuni-
catio, est à communione exclu-
sio. Interdictum Ecclesiasticũ,
est à certis sacramentis, & om-
nibus diuinis officijs & sepul-
tura Ecclesiastica facta prohibi-
tio. Suspensio, est inhabilitas
quædam ordinum, vel officio-
rum executionem impediens.

Sed ne de omnibus simul tra-
ctantes, legentibus difficultatẽ
ingeramus, distinctè de singulis
differamus, ac primũ de Excõ-
municatione.

DE SENTENTIA excommunica- tionis,

TITVLVS XIII.

*Minor excommunicatio à perceptione sa-
cramentorum, Maior etiam à fidelium commu-
nitione separat. h. d.*

C

EXcommunicationum duæ sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quam quis à sacramentorum participatione conscientia, vel sententia arcetur. Maior est, per quam quis non solum à sacramentorum excluditur perceptione, verum etiam à communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separatur ac dividitur: & hæc alio nomine ^a Anathema appellatur.

^c can. fi. 3. q. 4.

Excommunicationum aliæ sunt late sententiæ, aliæ ferendæ. Et late sententiæ est, cum quis sine facto iudicis à iure excommunicatur.

Rursus excommunicationum alia Canonis, alia Iudicis. Canonis est, quæ ab ipso solum Canone absque iudicis ministerio innodatur, quæ etiam alio vocabulo late sententiæ excommunicatio nuncupatur. Sciendum est enim, complures esse casus, in quibus adeo quis delinquere existimatur, ut nulla expectata iudicis pronuntiatione ipso iure excommunicationis vinculis innoderetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus propè exemplis declarari possit, vnus tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem late sententiæ, à qua non possunt absolui, nisi per Papam h. d.

^b cap. nõ dicitur, ext. co.

Si quis igitur^b in clericos, regulares, monachos, professos,

vel nouitios, vel conuersos violentas & impias manus iniecerit, ipso iure Canonis incurrerent sententiam, à qua præterquam à Romano Põfice, vel eius de latere legato^c, à quoquam absolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur. hoc dicit.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit, inferenti tamen, vel author^d, vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit, pari pœna illum pietendum Catholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata, qui cum possunt, manifesto sceleri desinunt obuiare.

Detinens, uel ducens clericos in uincula, incurrit excommunicationem late sententiæ, nisi faciat de uoluntate suorum prælatorum, h. d.

Interdum etiam si nullam corporis lesionem clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnam non euadet: utputa^e, si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit, vel in uincula coniecerit, nisi tamen id de mandato faciat prælatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti: tunc enim citra excommunicationis meritum, & capere clericos, & ad iudicium violenter ducere laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi, quorum autoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen nõ

^c cap. ad emmentiam. extra. cod.

^d cap. mulieris. in fi. extra. cod. et cap. quæ præscriptio. d. h. d.

^e cap. nuper à nobis. extra. cod. tit.

am-

amplius eorum se extendat violentia, quàm defensio clericorū exigit.

Si Abbas imperet laico, ut monachum etiā causa disciplinæ uerberet, uterq; incidit in excommunicationem: secus autem, si imperet clerico ex causa necessitatis. h. d.

Quod autem diximus, nō facientes, sed eos, quorum fit auctoritate, quid facere uideri, absolute non procedit. Nam si laicus, qui in Abbatis ipsius seruitio commoratur, eiusdem iussu in clericum, vel conuersum, vel monachū etiam subsistente causa manus iniecerit, tam qui tales uerberari præcipit, quàm qui mandato uerberat alterius, excommunicationis sententiam non euadent. Nam si discipline regularis gratia id faciendū sit, vel Abbas id per se ipsum faciat, vel si necessitas urgeat, per clericum, vel monachum id fieri iubebit.

Tam percussus uolentem clericum, quàm clericus consentiens, sunt excommunicati. h. d.

Volentem quoq; clericum si quis percusserit, nihilo minus excommunicationis censuram incurret: ut responsum est de eo clerico, qui cum laico iniuriam intulisset, uolens secundum consuetudinem patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussionibus. Quanquam enim hæc manuum iniectio non sit uolentia, tamen iniuriosa uideretur: &

Canon respexit non tam fauorem clerici ordinati, quàm clericali ordinis: unde hoc casu tantum percussus, quàm seipsum percussionibus sponte subiiciens excommunicationis sententia innodabitur.

Ponit tres casus, in quibus percussus clericos in Canonem latæ sententiæ non incidit. hoc dicit.

Ex contrario accidit interdū, ut etiam pro uolenta manuum iniectio excommunicationi quis non subiiciatur: ueluti si clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti ui repellat, ut læsionem inferat, aut in eum, quæ cum uxore, matre, sorore, uel filia turpiter se gerentem inuenerit, manus uolentem iniecerit. Idem statuitur & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter ignorabat esse clericum.

Interficietes clericos qui posthabito habitu committunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

Quinimodò et si occiderit quis clericos, uel presbyteros, qui contempto clericali habitu sceleribus sese immiscuerint, in odium clericalis excessus Canone latæ sententiæ minimè coercerentur: frustra enim Ecclesiæ implorat auxilium, qui in ecclesiam ipsam committit.

Qui ratione officij, uel intuitu disciplinæ clericos percussit, non sunt excommunicati. h. d.

Item si qui ratione officij,

C 2

cap. uniuersitatis. ext. sod. tit.

cap. continet interdū. extr. eo. tit.

cap. si uerò. el. 1. §. si uerò. extra. eod.

cap. si uerò. el. 2. extra. eod. tit.

cap. cū non ab homine. §. in articulo. ext. eod. tit.

cap. in audientia. §. ad hæc. extra. eod. tit.

cap. cum uoluntate. §. si. ext. eod.

quod obtinent in Ecclesia, aut si clerici seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos diuinum turbantes officium, vel etiam si qui magisterij, vel praelationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excommunicationis sententiam non incurrunt. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo, vt ab excessibus prohibeantur, & sciētia bonisq; moribus informantur, corrigendos duxerint, & alijs casibus compluribus.

Ex causa potest quis absolui ab alio, quam ab Apostolico. h. d.

*cap. quā-
nis incidēs,
ext. cod. tit.*

Quod^a autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, aut eius legato absolui neminē posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latae sententiae vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iustas excusationes, ita vt sine periculo Apostolico se nequeat cōspēctui praesentare, licebit Diocesano Episcopo, iuramento secundo morē Ecclesiae recepto, sibi absolutionis gratiā impertiri.

*capit. eos
quā, cod. tit.
6.*

Cessante causa cessat effectus. h. d.
Periculo^b tamen & impedimento cessantibus, quam citō

cōmodē poterunt, ad sedē Apostolicam se praesentabūt, mādātū illius super negotijs, pro quibus excommunicati fuerāt, humiliter recepturi, & pro vt iustitia suadebit, satisfacturi: alioquin si id facere cōtempserint, ne temere & impune censurā Ecclesiasticā illudatur, ipso iure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunq; legitima subsistēte causa, ab alio quis, quam ab eo, à quo aliās de iure absoluentus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata iniuria clerico, uel qui intulit, non prouocata sit aetatis, potest Ordinarius absolue eum, qui incidit in Canonem latae sententiae. h. d.

Item^c si nō enormis, sed modica & leuis iniuria fuerit clericis irrogata, inferēs per Episcopum absolui poterit. Itē aetatis intuitu Iuris rigor mansuetudine temperatur. Vnde^d si in pueritia constitutus in Canonem incidit sententiae promulgatae, siue ante, siue post pubertatem sese absolui postulet, diocesanus^e Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.

*cap. per
tit. ext. cod.
tit.*

*cap. suā
tit.*

*cap. quā-
uis ante
pen. ext.
d. tit.*

Monachi, uel Moniales se inuicem, uel conuersos percutientes, sunt ab Abbate, uel Episcopo absoluenti. h. d.

Monachi quoque, & alij Regulares quomodocūq;^f in claustrō sese inuicem percusserint, non

*cap. canon
ca ext. cod.
tit.*

non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum prouidentiam proprii Abbatis coërcendi erunt: quod si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus: nã si vel in se inuicē, vel conuersos, aut conuersas suas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne cōtra muliebri sexus verecundiam, & regularis obseruantiaē decorē peregrinari compellantur, per Episcopū, in cuius diocesi monasteria fuerint, absolutionem consequentur. Sunt & alij casus, quibus ab alio quis, quàm ab Apostolico ab hac excommunicatione absolui poterit, vt ex ipsis Decretaliū libris faciliē apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

cap. fin. ext. de offi. ord.

His autem^b, quibus id certis casibus ex officio competit, nō solum per seiplos absoluere, verum etiam alijs, cū expedire viderint, huiusmodi absolutionem committere poterunt.

Excommunicatio iudicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quae causam contingunt, censentur permissa. h. d.

*cap. pastora-
lis. §. prae-
terea. extra.
de off. ordi.*

Iudicis, siue iudicialis excommunicatione est, quae iudicis ministerio infertur. Iudicē autē hoc loco intelligimus, nō solum ordinarium, verum etiam delegatum. Nam si cui^c per Apосто-

licum causa etiam simpliciter delegetur, nec literae cōmissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus concessē sibi autoritatis ratione contumaces, vt suprā diximus, Ecclesiastica seueritate coërcere.

Excommunicationis sententiam debet praecedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat. h. d.

Quoties autē causa suberit, vt iudex subditum suum Ecclesiastica districtione coërcet (cū medicinalis^d, nō lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quàm competentibus praemissis monitionibus^e ad huiusmodi sententiam descendet: quam etiam de scripti recitatione proferet, ita vt causam, ob quam profertur, expressē contineat, aliaque obseruabit, quae tam generali, quàm Lugdunensi concilio editis cōstitutionibus sunt comprehensa, earundem poenis, si contrā fecerit, subijciendus.

d cap. 1. eod. tit. in 6.

e cap. sacro ap. probate. extra. eo. ii.

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationē. h. d.

Sed quæri poterit^f, si iudex illa verborum formula usus fuerit, *Illum excommunico*, vel simili, qua de maiori, vel minori excommunicatione quicquam nō expresserit, vtra magis quis excommunicatus censeatur? Et responsum est, non tantum minorem,

f capit. pom. extra. eod.

sed etiam maiorem cenferi per Iudicem illatam: quã non modo à sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alij præterea multi consequuntur effectus.

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & iudices curare debent, quod excommunicati ab actis legitimis, & commercio aliorum abstineant. h. d.

Quorum ille prætereundus non est, quod quandiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis comunicauerint, ipsi quoque nullo obstante priuilegio, ipso iure excommunicatione incurrunt, decretumque est^a propterea, vt ab Ecclesiasticis iudicibus seculares iudices Canonica præmissa monitione Ecclesiastica censura compellantur, vt excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis curijs & iudicijs repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum commodum. h. d.

^b *cap. 2. extr. de exceptio.* Dubitatum^b tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatũ ipsum à iudicio contra se instituendo summouere possit: cum ille communionem huiusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impetitur, à sacramentorum perceptione sit remotus, alius verò etiam à fidelium commu-

nione, replicatione minimè suffragate iudiciũ procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiam si dederit cautionem iuratoriã de parendo mandatis Ecclesiæ, & Episcopus ei communionem reddiderit, etiam si morte præuentus non potuerit absolui. h. d.

Nec^c ideo magis agere volẽti communicari poterit, quod ipse ex consuetudine de parendo mandatis Ecclesiæ iuratoriã dederit cautionem, etque communionem Episcopus reddiderit, aut quod eos, cum quibus participauit, postmodum impugnauit: nã nisi post iuramentum præstitum secundum formam Ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communitio quicquam proderit. Quod ipsum obtinet^d etiam, si post prædicta morte quis præuentus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is, cui uiuo non communicamus, defuncto comunicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, etiam mortuus potest absolui. h. d.

Planè^e si de mortui pœnitentia per euidentia signa, dum uiveret, constiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium à proprio iudice impendendũ erit, heredesq; eius, vt p ipso satisficiant, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffa-

^c *cap. cõm de fideras. & cap. à nobis, el 2. extra. eod. tit.*

^d *d cap. à nobis.*

^e *cap. à nobis, el 2. uer. potest. extra. eod. tit. et in fin.*

Diffamato de excommunicatione non possimus communicare, nisi se purget, uel ad cautelam se faciat absolui: & toleratus ab Ecclesia non debet uitari, nisi in occulto. h. d.

mnauit, delinquere videatur, merito ab eo, vel si videtur, eius superiore iuramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione, à qua per Ordinarium absoluti potest. h. d.

Quòd si aliter, puta^e in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione à proprio sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficiū obtineri poterit: quamvis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententia excommunicato comunicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem alijs concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem. hoc dicit.

Hoc^f tamen tunc obtinet, cum non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ cū excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui præfulis excommunicatorum communioni sese ingesse rit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori indurescat, in ea poterit excommunicari maiori. h. d.

^a cap. cum de sideras. §. secundum. extr. eo. tit.

Sed^a etsi qui p sacrilega manuum iniectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur, nisi fortè^b soli tibi de facinore cōster: hoc enim casu, quando toleratur ab Ecclesia, priuatim tantummodò à te vitandus erit, vt saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere cōpellatur.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidem crimini & criminoso communicarit quis cōsiliium, puta auxilium, vel fauorem impendendo, vel forte cum clericis ab Apostolico excommunicatis scienter^c & spòtè participauerit, & ipsos in officijs receperit, eadem excommunicationis sententia involuetur, qua illi ipsi sunt obstricti: quibus cū ita ab eo communicatum fuit, cumq; ratione damnati criminis^d in eum, qui da

^e cap. signifi-
cauit nobis.
extr. eo. tit.

^f cap. nuper
à nobis. §.
in primo.
extra. eod.

^e cap. nuper à
nobis. §. in
secundo. e-
extra. eod.
tit.

^f cap. fin. ext.
de cleri. ex-
communi.

Quod si ex locutione & alijs similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurescat, poterit iudex post Canonicam monitionem^a etiam maiori excommunicatione, & cōsimili participantem illigare. Quod & in suspensionis, & interdictionis sententijs obseruandum erit.

^a cap. constitutionem. co. tit. in 6.

Que sit monitio Canonica. h. d.

^b d. cap. constitutione. eod. tit. in 6.

Tunc^b autem Canonica censetur esse monitio, si competentibus interuallis, atque alijs ritè obseruatis, eos, qui monentur, exprimat nominatim.

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato. h. d.

^c can. excellentissimus. & seq. 11. q. 30.

Interdum^c tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, vt accidit in eo, qui cum illo cōuersatus fuerit, què excommunicatum probabiliter ignorabat.

Episcopi debent propagare nomina excommunicatorum. h. d.

^d can. curæ sit. 11. q. 3.

Vnde vt excusationis causa omnibus auferatur, prouidere debent Episcopi^d, vt excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quàm vicinis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcent, vt huiusmodi adhibita diligen-

tia excommunicatis Ecclesiasticus aditus adimatur.

Omnes qui ante prolationem sententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam post. h. d.

Vxores^e quoque excommunicatorum, filij, serui, ancillæ, rustici, seruietes, & omnes qui ante sententiæ prolatione excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhærere, non solum à communione excusantur: verum etiam (præter quàm^f in criminibus) communicare tenentur, cum sine illa debita præstare nequeant obsequia.

^e can. quomodo multos. 11. q. 3. et cap. inter alia. eo. tit. ext.

^f cap. si concubina. eod. tit.

Necessitas, uel simplicitas excusat à cōmunionem cum hæreticis. h. d.

Mercatores^g autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminet articulus, abstinere debent: sed si in terram^h excommunicatorum deuerint, vbi vel nõ possint ab alijs emere, vel vnde emanant, non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impedit. Prædicatoresⁱ quoque, præsertim qui aliàs sustentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus eleemosynam licitè recipere possunt. Idem iuris est de ijs, qui a deo sunt rudes, vt eorū cōsilio verisimiliter scelera perpetrari

^g can. quomodo multos. 6. quicquid. 11. q. 3.

^h cap. si necesse est. autem. ext. cod. tit.

ⁱ cap. cum salutate. 6. pen. ext. co.

petrari non possint: aut q̄ cū ijs
cōmunicant, qui cōmunicant
excommunicatis.

*Omnino coactus excommunicatis communi-
cans non cadit in excommunicationem: secus,
si quis solum metu comunicet. h. d.*

*a cap. sacris est
canonibus .
extra. de ijs
quæ su. iii.
met. ue. cau.*

Sed an inuitus^a excommuni-
catis comunicans excommu-
nicationis labe inquinetur, vi-
deamus: & si quidem sit per co-
actionem astrictus, cū magis
hoc casu pati, quàm agere vide-
atur, excommunicatione non
tenebitur. Aliud statuendū e-
rit, si quis per metum sit indu-
ctus: licet enim metus culpam
minuat, quia tamē eam nō pror-
sus excludit, cū nullius me-
tus obtentu mortale peccatum
quis incurrere debeat, excom-
municationis pœnā nō euadet.

*Communicans excommunicato in conuer-
tendo, non est excommunicatus. h. d.*

*b cap. cum vo-
luntate. ext.
eod. tit.*

Item cū voluntate^b & pro-
posito maleficia distinguantur,
excommunicationis sententiā
non incurrit is, qui excommu-
nicato in his, quæ ad absolutio-
nem, vel aliās ad salutem eius
pertinent, in locutione partici-
pat, licet & alia verba inciden-
ter, vt apud eum magis proficiat,
interponat.

*Absolutio ab excommunicatione ad cautelam
peti potest. h. d.*

*c cap. 2. eod.
tit. in 6.*

Si quis tamē^c ex his dubiter,
vel ex alijs, ne non iudicis, vel
Canonis sententiā sit innoda-

tus, sese per competentem iudi-
cem, iuxta Innocentianarū con-
stitutionum tenorem ad cautela-
m absolui postulare poterit:
quod & is, qui minori innoda-
tus est excommunicationi, ex
qui poterit.

*Excommunicationis absolutio nō debet pe-
ti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetu-
do. hoc dicit.*

Sed hoc casu aduertendum
erit, ne omisso medio^d ab eo,
qui tuus iudex non sit, absolu-
tionis beneficium postules. Po-
ne enim, quod suffraganei cu-
iusdā subditus, putā, Archidia-
conus, excommunicationis in-
te tulit sententiā, non iam à
Metropolitano, cū nec excō-
municantis iudex sit, nec excō-
municati, sed ab ipso suffraga-
neo absolutio petenda erit, nisi
consuetudo^e contrarium indu-
xerit.

*Sede uacante is absoluit, qui habet Episco-
palem iurisdictionem. h. d.*

Episcopali verò sede vacan-
te^f, capitulum, seu is, ad quem
Episcopalis iurisdictione tunc tē-
poris pertinere noscitur, his,
quibus posset Episcopus, si vi-
ueret, ab excommunicationis
sententiā, siue iuris, siue homi-
nis fuerit, absolutiois benefi-
ciū impertiri poterit: nisi ei fue-
rit ab Apostolica sede speciali-
ter interdicta potestas.

*Superior de excommunicatione cognoscēs,
uidens illam iustam, debet excommunicatum ad
inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat*

D

*d cap. dilecti.
el 3. extra.
de appella-
e cap. Ro-
mana. cod.
tit. in 6.*

*e gloss. 2. cap.
referente.
extr. de præ-
ben.*

*f cap. uni. de
maior. &
obedi. in 6.*

absolvere: secus autem, si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honestè faciet, & remittet. h. d.

Vbi verò superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam iustam esse constiterit, veluti cum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatū ad excommunicationem prorsus remittere debet: nec eum absoluet, nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere deneget. Si verò huiusmodi sententiam iniustam esse cōstet, excommunicatus ad suum excommunicatorē nequaquā remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui. Quòd si dubitetur, vtrū iusta sit, vel iniusta, superior illam tollere poterit: quanquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicatori deferat.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi prævia cautione: aliàs, secus.

Manifestū autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iuridicè notus fuerit, vel si sit adeo res evidens, vt nulla possit tergiversatione celari. Quo casu non antè concedenda erit absolutio, quàm idonea pro delicto præstetur satisfactio: cæterum si de admissio dubitetur, vt sententia relaxetur, suffi-

ciet, si de parendo mandatis Ecclesiæ legitimè cautum fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solam de stando iuri cautionem exhibuerit, absolvendus erit.

Si pars se dicat post appellationē, uel aliàs nulliter fuisse excommunicatā, sunt super hoc partium admittendæ probationes, ut appareat, an quis indigeat absolutione. h. d.

Multum etiā intererit, vtrū absolutionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitimè interpositā, vel aliàs nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an verò simplicitè iniuste se proponat excommunicatum. In prima enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, ante quàm vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, ante quàm decernatur aliqd, vtriusque partis super hoc probationes sunt admittendæ: per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus sit denuntiandus.

si quis dicat se iniuste excommunicatum, prius est absolvendus, ante quàm sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis. h. d.

Aliud iuris erit, cum iniuste se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, vt ostendat quòd iuste excommunicauit, probationes suas ad-

mitti

cap. uenerabilibus. §. factum. eod. tit. in. 6.

cap. cum olim. extr. de uerb. sig.

cap. ex parte. in fin. de uerb. signif. extra.

d. cap. cum contingat. §. ab quod. extra. de offic. deleg.

d. cap. cum contingat. §. uerbum. extra. de offic. deleg.

mitti postulet, audiendus non erit: nam etiam constaret excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilo minus humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus iuxta formam Ecclesiae congruentem absolvendus erit, ut demum probationibus utriusque partis admisis, utrum iuste, vel iniuste quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab una tantum excommunicatione absolui. Et absolutio surreptitia non tenet. h. d.

cap. cum pro causa. extr. eod. tit.
Quod si quis pluribus innodatus^a excommunicationibus, etiam ex eodem facto descendentes, de una tantum causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit^b.

cap. officij. in fin. extr. d. tit.

Si Ordinarius sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam: si uero hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

cap. ex parte tua. extr. de offi. ordi.

Quinimò si constiterit^c, excommunicatum occultatis excessibus, per quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suae causam aliam praetendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium imptasse, eundem debet Ordinarius Ecclesiastica censura com-

pellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si uero illud liquidò non constiterit, eum tamen Ordinarius, quòd veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem praestandam, quòd verum falsus fuerit, compellet.

Absolutus vi, uel metu, duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus, quòd licet vi, vel metu facta regulariter mero iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis, aut reuocationis cuiuscunque beneficium per vim, vel metum extorserit, viribus omnino cariturum: quin potius ne sine uindicta uolentiae crescat audacia, qui absolutionem, vel reuocationem vi, vel metu extorserit, quasi propria còfossus sagitta, iteratè excommunicationis sententiae subiacebit.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi papa id exprimat. hoc dicit.

Nouissimè^a sciendum est, quòd si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis fortè cum salutationis aliquo destinatis uerbis^c, osculo, seu alio quouis modo, ipsum per hoc absoluere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, vel-

d. Clem. fin. tit.

c. cap. si aliquando extr. eo. tit.

le illum ex hoc pro absoluto haberi. HÆC de excommunicationis sententia delibasse sufficiat: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO,

TITVLVS XIII.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: quæ distinctio exemplis declaratur. h. d.

Habent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia Iudicis sententia. Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum ciuitas, vel vniuersitas in electione Romani Pontificis seruanda non seruauerit, aut in necem Cardinalis^b aliquid machinata fuerit, siue ab Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut vsurarijs^c domos commodauerit. Item cum in Ecclesia^d sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, aut simoniacè consecrata, celebrari iure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, uel simoniacè consecrata, non incurrit irregularitatem: seculus, si alia ratione uiolat interdictum. h. d.

Est^e autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniacè consecra-

ta, licet hoc temerariè faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is verò^f, qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quàm per Romanum Pontificem, liberari non poterit: nisi aliqui super hoc priuilegio, vel iure muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

Iudicis sententiâ tunc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines à diuinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quædam generalia, quædam specialia. h. d.

Rursus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum Regno & prouinciæ, sed etiam cum castro & villæ diuinis interdicuntur. Speciale est, cum inter plures Ecclesias pauca, vel vna interdicuntur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius uicinus & contiguus: & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. hoc dicit.

Et si quidē ciuitas, castrum, aut villa & generali subiiciatur interdicto, non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam

^a cap. ubi periculū. §. præterea. de elect. in 6.

^b cap. felicis. de pœnis. in 6.

^c cap. 1. §. seq. de usuris. in 6.

^d cap. is qui de senten. excom. in 6.

^e cap. is qui de senten. excom. in 6.

^f d. cap. is qui. §. fin.

^g cap. si ciuitas. de senten. excom. in 6.

cōtigua,
forte.

etiam illorum subvrbia & ædificia cōtinentia: alioquin si in illis locis posset licitè celebrari, Ecclesiastica cēsura facile cōtemni posset. Eadem quoque ratione si specialiter Ecclesia sit interdicto supposita, nec in Cappella eius celebrari, nec in Cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguus sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est strictè interpretandum, & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. h. d.

cap. si sententia. de sentent. excom. in 6.

At non, sicuti in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideoq; si sententia interdicti proferatur in populum, clericus interdictus nō intelligitur: nec econuerso: vnde interdicto altervtro ad diuina licitè alter admittitur. Sed & si propter delictum domini, (nam pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per parentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues, qui culpabiles non existūt, alibi diuinis licitè interesse poterunt, nisi ciues quoque ppter dominum, vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere nō poterit: neq; enim pro peccato vnus alius, puta ipsius familia, excommunicari poterit.

Interdicta uniuersitate & singuli de uniuersitate consentur interdicti, ne interdictum

reddatur clusorium. h. d.

Item cum loci alicuius populus Ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis à iure duntaxat exceptis, audire diuina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum diuinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, vt uniuersis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismani, & uerbum diuinum audire. h. d.

Excepti uerò casus sunt: si quæ ad baptismi, chrismatism, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad uerbum diuinum audiendum admitti uelint, tã si infirmi sint, quàm si sint in bona ualitudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederūt, non obtinet indistinctè: sed in eis Bonifacianæ constitutionis forma obseruanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benignè indulget, vt ex ipsius constitutionis perpenso tenore facilè apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma, sed uultio extrema, Ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio: & uiolantes interdictum incurrunt excommunicationem non obstantibus privilegijs. h. d.

Velut igitur interdicti tempore iure Chrismatism utimur vn

D 3

cap. si sententia. de sentent. excom. in 6.

cap. responso nostro. extra. de sentent. excom.

cap. fin. de sentent. excom. in 6.

cap. quoniam in de sentent. excom. in 6.

atione, sic licet regio sit interdicto supposita, Chrisma dñe cœnæ Domini posse confici dubiū esse non debet. Vnctio autē extrema, & Ecclesiastica sepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa seruata forma conceditur: cæteri autem, siue clerici, siue laici, qui interdictum violando neruum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunq; priuilegijs non obstantibus, sententiæ excommunicationis subiicientur: à qua per se dem duntaxat Apostolicā absolui poterunt.

Appellationis prætextus uiolatoribus interdicti minime suffragatur. h. d.

Nec aliquid uolatoribus perderit, quod appellasse, atq; ideo se interdicti sententiæ minime teneri contendant: sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constar esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SVSPENSIONE,

TITVLVS XV.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum. h. d.

Suspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum,

Canonis est, veluti cum quis ob simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimē ipso iure à sui executione ordinis, vel officij arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quod ad seipsum, non quod ad alios. h. d.

At si^o crimen per sententiā, vel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidentiā notorium nō sit: & si quilibet pro mortali peccato, quod ad seipsum, sit suspensus, quod ad alios tamen pro suspensio non habetur: ideoque in officijs Ecclesiasticis vitandus non erit.

Quæ sit suspensio iudicis. h. d.

Iudicis suspensio est, vt cum sententiā quis ab eadem executione ex causa remouetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & priuatio præsupponit habitum. h. d.

Est autem suspensio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam, aliquantoq; excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, verum etiā laicos innectere possunt: at suspensio cū nihil aliud sit, quàm inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præter quàm ipsos clericos attingere potest. Nec enim vlli eius ordinis, vel officij,

a cap. si. ex. de cohabit. cleric. & mulier.

cij, cuius est penitus expers, administratio vetari & interdici potest.

*Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatē.
Et quid sit irregularitas. h. d.*

* cap. i. in fi.
& cap. is
cui. de sen-
ten. excom.
in 6.

Caebunt^a igitur clerici, iudices, & Ecclesiarum Prælati, ne pœnam hâc suspensionis incurrant, sciruri, quod si ea durâte sese diuinis ingesserint (secundum Canoniarum sanctionū tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese inuoluent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimētum, ex facto seu defectu proveniēs, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quàm promotus in iisdem ministrare prohi-

betur: quod qualiter accidat, tã suprà xx primo libro, quàm etiam ex varijs Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrit sententiam interdicti, uel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

Ea propter optima ratione Innocētiana^b cōstitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores, vllius constitutionis, sententiæ, siue mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pōtificialis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

b cap. quia periculosum.
de sentent.
exco. in 6.

Explicit liber quartus, & vltimus INSTITUTIONVM IVRIS CANONICI, in quibus, si quid diuersum Lector inveneris ab his, quæ in Commentario iam pridem edito delineata inveniuntur, scito ea authorem, cum vltimam Operi limam adhiberet, meliora secutum immutasse.

